

Viden om god pædagogik i spil

Kultivering af hverdagslivets
pædagogik gennem
fortællinger

Viden om god pædagogik i spil

Kultivering af hverdagslivets
pædagogik gennem fortællinger

Oktober 2017

BUPL – Børne- og Ungdomspædagogernes Forbund
bupl.dk

ISBN: 978-87-7738-249-9

Grafisk design: Jeanne Olsen
Illustrationer: Simon Væth

B U P L

Viden om god pædagogik i spil
Kultivering af hverdagslivets
pædagogik gennem fortællinger

Oktober 2017

BUPL – Børne- og Ungdomspædagogernes Forbund
bupl.dk

ISBN: 978-87-7738-249-9

Sofie fortæller om en dag, hvor et barn er ude af sig selv, og hun selv oplever at komme til kort. Hun ved, at hun kunne have handlet anderledes, men har ikke svar på hvordan. I pædagogernes samtale om situationen er der ingen sikre svar, for de kan ikke gives. Ingen kan vide, præcis hvad der skulle til, for at Ida havde været med på, at skulle på tur. Men kollegaens stille refleksion, rummer en handlemulighed, men også en anledning til at stoppe op og diskutere, hvad planer betyder for børn og pædagoger. Hvornår de skal overholdes og hvordan? Og hvornår man kan fravige dem?

På den måde kan fortællinger og samtaler, der gribes i et fortællerum, være med til at holde samtalen om god pædagogik åben. Meget stilfærdigt inviterer fortællingen til en undersøgelse og en udveksling – til en tillidsfuld samtale, hvor pædagogerne sammen udveksler tanker om, hvad der er den gode og rimelige, og hvordan man, i situationer som denne, kan bakke hinanden op som kolleger. Ikke nødvendigvis i at gennemføre planerne, men i at balancere de mange hensyn.

Forskningen bag pjecen

Denne pjecce er udarbejdet på baggrund af forskningsprojektet Viden i spil i daginstitutioner (ViS).

Viden i spil i daginstitutioner er en undersøgelse af pædagogers viden om og kriterier for god pædagogik. Vi har undersøgt, hvad pædagoger forholder sig til og lægger vægt på, når de træffer valg i deres praksis. På den måde ledte vi efter, hvad der for pædagoger i daginstitutioner er væsentlige pædagogiske værdier. Sammen med pædagogerne har vi undersøgt pædagogiske praksisfortællinger indsamlet i fem institutioner over en periode på et halvt år. Projektets analyser og fund er foretaget på baggrund af mere end 200 fortællinger, samt efterfølgende samtaler med pædagoger og ledere om fortællingerne.

Projektet er gennemført i 2016-17 i regi af forskningsprogrammet "Barndomspædagogik", VIA UC, i et samarbejde med pædagoger og ledere i 5 daginstitutioner og med støtte fra BUPL's forskningspulje.

Såvel projekt som denne pjecce er udarbejdet af Line Togsverd, Jan Jaap Rothuizen, Stephan Weise og Hanne Hede Jørgensen.

I pjecen er alle navne på børn, pædagoger og institutioner anonymiseret.

En forskningsrapport om projektet 'Viden i spil i daginstitutioner' kan findes på bupl.dk/forskning eller på UCViden.dk under projekter.

Den kan også købes som bog på kortlink.dk/werkshop/rkrq

Projektleder Line Togsverd kan kontaktes på mail: lto@via.dk

Om denne pjece

Denne pjece formidler erfaringer fra forskningsprojektet Viden i spil i daginstitutionen. Sammen med pædagoger og ledere i fem meget forskellige daginstitutioner har vi undersøgt, hvad det er pædagoger lægger vægt på, når de står i deres praksis og skal træffe valg. Konkret udforskede vi pædagogers egne fortællinger fra hverdagslivet for at finde ud af, hvordan pædagoger kan vide, hvad de skal gøre, når de træffer valg. Hvad er det for fortolkninger og forståelser af pædagogik i daginstitutioner, pædagoger har og handler ud fra i daginstitutionens hverdagsliv? Hvad lægger de vægt på? Hvad finder de væsentligt og betydningsfuldt? Og hvad har pædagogisk værdi, når man spørger pædagogerne selv?

I samtalerne med pædagogerne viste det sig hurtigt, at spørgsmålet om god pædagogik ikke er til at komme udenom. Pædagoger, der fortæller om og undersøger deres fortællinger fra praksis, er dybt optagede af at overveje, hvilke handlinger, der fører til god pædagogik: Hvad der er det gode og det rigtige? Og hvilke handlinger indfrier væsentlige pædagogiske værdier?

Spørgsmålet om god pædagogik kan selvfølgelig ikke besvares en gang for alle. Det er snarere sådan, at pædagoger, der deler fortællinger, bliver deltagere i en samtale om god pædagogik og dermed også bringer viden om god pædagogik i spil.

Pjecen taler for, at det er en væsentlig og central dimension af den pædagogiske faglighed at holde samtalen om god pædagogik åben og levende, og at give den tid og rum. Pjecen søger at bidrage til denne

samtale. Dels ved at pege på hvordan man kan forstå pædagogers viden om god pædagogik, og hvad den består af. Dels ved at anvise hvordan et vedvarende arbejde med fortællinger kan være en del af professionsudviklingen, fordi man herigennem kan nære og udvikle en faglig kultur, hvor samtalen om god pædagogik er i fokus.

Pjecen har to hoveddele

I **pjecens del 1** peger vi på, at pædagoger i daginstitutioner orienterer sig efter en viden om god pædagogik, forstået som nogle grundfortællinger om, hvad der har pædagogisk værdi. Disse grundfortællinger kan betragtes som en form for pædagogisk kompas, og som en viden, der giver retning når pædagoger vurderer hvilke handlinger, der har pædagogisk værdi.

! Med udgangspunkt i forskningsprojektets analyser har vi fundet frem til to grundfortællinger, der udpeger væsentlige pædagogiske værdier. Den ene handler om, at man skal se det unikke barn, og med se, mener pædagogerne forstå, kende, give plads til, tage hensyn til, og udgangspunkt i. Den anden handler om værdien af, at barnet deltager i forpligtende fællesskaber. God pædagogik går ifølge pædagogerne ud på at balancere de to værdier samtidigt, men hvordan det konkret gøres, afhænger af situationen, af barnet og relationen.

God pædagogik forudsætter derfor selvstændige og taktfulde pædagoger, som har viden om væsentlige pædagogiske værdier, men også er villige til at undersøge og diskutere, hvordan det går med at indfri dem. Grundfortællingerne er den klangbund, pædagoger

Da vi endelig kommer frem, sætter jeg mig ned og tager hende op til mig på skødet og forsøger at trøste hende. Vi sidder sådan sammen et stykke tid, og lidt efter lidt falder hun mere til ro og holder til sidst helt op med at græde. Jeg spørger hende, om hun vil med over i sandkassen og lave kager, for det ved jeg, at hun godt kan lide. Jeg tager hende i hånden, og vi går over i sandkassen. Jeg begynder at lave nogle kager. Ida sidder først lidt og kigger på mig, men lidt efter begynder hun også at lave kager.

Efterfølgende samtaler pædagogerne om fortællingen

”Så! Det var den. Det var den historie, jeg ville fortælle,” siger Sofie.

Der er stille lidt. Eftertænkksomhed.

Sofie fortæller, at hun tænker at situationen var hektisk. Det var hektisk for Ida at skulle på tur, så hurtigt efter mor er gået. Sådan plejer det ikke at være. Når mor har været der, og siger at nu skal hun hjem, plejer Ida jo at skulle med.

”Hun har meget brug for at tingene er, som de plejer at være,” siger den anden pædagog.

”Nja... det blev i hvert fald for meget,” siger Sofie.

”Men jeg synes heller ikke bare, jeg kunne blive hjemme sammen med hende. De andre børn var jo i tøjet, og min kollega var klar. De havde glædet sig.”

Der er stille igen, men så siger en kollega:

”Ja... nogle gange har vi måske lidt for travlt med at holde os til planerne. Hvad ville der i grunden være sket ved, at du og Ida var kommet lidt senere. Og at nogle af børnene havde ventet på legepladsen sammen med jer, indtil Ida var klar?”

Et tillidsfuldt fortællerum

For at der kan oparbejdes et fortællerum, må der være rum til at fortælle, rum til at lytte og rum til at overveje og komme i tvivl. Tid og ro har betydning, fortællerummet skal prioriteres. Men der skal også skabes en stemning, hvor fortællinger kan deles og undersøges, og hvor forskellige perspektiver på pædagogikken kan drøftes i tillid og tryghed. Et tillidsfuldt og ærligt fortællerum skal kultiveres, rammesættes og kæres om, ganske som spørgsmålet om god pædagogik skal det.

Et undersøgende og tillidsfuldt fortællerum kan understøttes:

- Når de, der lytter viser, at de gerne vil forstå, og når de anerkender fortællingen og intentionerne bag handlingerne i den – også selvom man ikke er enig i alt.
- Når man sammen skifter perspektiv og ser tingene fra en helt anden vinkel. Man kan f.eks. fortælle den samme fortælling fra barnets perspektiv, fra en forælders perspektiv, eller en kollegas.
- Når fortællingerne undersøges med udgangspunkt i en fælles tekst eller nogle fælles begreber. Hvad ville tekstens forståelser og begreber have at sige i forhold til fortællingen?
- Når man fortæller solstrålehistorier: fortællinger om noget, der lykkes og blev til god pædagogik.
- Når man fortæller om situationer, der gik galt. Hvor man overså noget vigtigt, var for hurtigt eller for langsom, eller måtte give fortabt. Fordi god pædagogik ikke altid lykkes.

På tur med vuggestuen

Det er formiddag i vuggestuen. Vi har samlet alle børnene rundt om det store bord. Ida har fødselsdag i dag. Hun fylder 2 år. Idas mor er kommet med pandekager og frugt til os, og vi synger fødselsdagssang. Det er rigtig hyggeligt.

Efter at vi har spist og sunget for Ida, skal vi ud på tur. Men Ida bliver ked af det, da hendes mor skal gå igen. Idas mor går med os ud i garderoben. Hun hjælper med at give Ida overtøj på, så hun er klar til at komme med på tur. Vi har to klapvogne med, da der er et stykke vej at gå derhen. Ida bliver sat op i den ene klapvogn. Hun bliver meget ked af det og vred, da hendes mor går. Hun skriger højt og siger, at hun ikke vil med på tur. Jeg forsøger at berolige hende og fortæller hende, at jeg godt kan forstå, at hun bliver ked af det, men at mor jo kommer igen og henter hende. Jeg siger til hende, at vi nu skal op på en sjov legeplads og lege. Men det er ikke muligt at nå ind til hende. Hun skriger på hele turen op til legepladsen. Jeg prøver at trøste hende mens vi går, lægger en hånd på hende, snakker med hende og synger for hende, men lige meget hjælper det.

Pædagog i projektet

” Snakken har været utrolig spændende og værdifuld. Måske har den største værdi været snakken, efter at historien er fortalt.

udvikler deres praktiske viden og deres pædagogiske takt på. Vores analyser viser, at de rækker ud over den enkelte pædagog. Vi genfinder dem på tværs af pædagogernes mange fortællinger, på tværs af de enkelte institutioner, og historisk i den børnehavepædagogiske tradition. Det er altså en viden med kulturelle og normative dimensioner, som har historiske rødder og legitimitet, og som er en central del af pædagogers faglighed og vidensgrundlag.

Pjecens del 2 handler om hvordan denne dimension af fagligheden kan kultiveres, understøttes og udvikles som led i det professionelle arbejde, altså om faglig udvikling. Her peger vi på, hvordan udvekslinger af fortællinger kan understøtte professionsudvikling i form af at understøtte en faglig kultur, der kærer sig om god pædagogik. Pædagoger, der deler og samtaler om fortællinger, bringer viden om væsentlige pædagogiske værdier i spil, og de får skærpet opmærksomheden på dem. I Pjecens anden del giver vi således et bud på, hvordan man kan arbejde systematisk med hverdagslivets pædagogik og pædagogikkens norma-

tive dimensioner. Den giver inspiration til, hvordan man kan arbejde med fortællinger og etablere rum for udveksling og undersøgelser af fortælling og viser, hvordan fortællinger kan understøtte en evalueringskultur, der er dybt meningsfuld for pædagogerne selv.

! I pædagogers viden om god pædagogik ligger ikke men til en systematik og til evalueringskriterier, der tager udgangspunkt i daginstitutionens hverdagsliv; i det konkrete arbejde med at støtte børn i at trives, udvikle sig og lære.

Mig bestemmer selv

” Onsdag formiddag. Min kollega Mette går i garderoben med en del drenge, som gerne vil ud på legepladsen og lege.

Jeg går med for at se om jeg kan hjælpe.

Gustav på 3 år vil gerne med ud, jeg går hen til ham, tager ham i hånden og siger at han lige skal ud på toilettet og tisse først.

Gustav har lige smidt bleen. Gustav vil ikke med, jeg siger til Mette, at hun ikke skal tage ham med, før han har været inde på toilettet.

”Nej nej,” siger hun.

Jeg går ind i garderoben ved siden af og venter på at Mette og de andre børn er klar til at gå ud.

Da Mette går forbi Gustav, som har sat sig på en bænk med armene over kors, siger han: ”Mig bestemmer selv, hvad mig vil!”

Jeg kan ikke se Gustav og han kan ikke se mig. Efter et stykke tid siger jeg til ham: ”Er Johannes ikke din bedste ven?”

”Jo” siger Gustav.

Jeg siger: ”Han er altså gået ud for at lege, jeg tror, han venter på dig.” Gustav rejser sig, jeg tager ham i hånden, og vi går sammen ind på badeværelset.

Fortællerum

De fleste pædagoger har tusinde fortællinger i ærmet. Om børnene, om dagen der er gået, om det, der gør arbejdet meningsfuldt. Men en fortælle- og evalueringsskiltur kommer ikke af sig selv. Det kræver øvelse og lederskab at arbejde systematisk med fortællinger. Og det skal prioriteres, fordi man i institutionen kærer sig om pædagogikken og ønsker at arbejde systematisk og målrettet mod god pædagogik i de mange valg, pædagoger tager hver dag.

Nogle forhold er vigtige, hvis man vil arbejde med god pædagogik gennem fortællinger. For det første skal man have nogen at fortælle til. Fortællinger får først liv, når der er nogen der lytter. En kollega eller en leder, som fortællingen gør indtryk på, som fortællingen rejser spørgsmål hos. Der skal være tid og ro til at lytte, ro til at fortællingen arbejder. Man har brug for et uforstyrret rum, hvor der er tid og ro og fred – et fortællerum.

Tid og ro til at fokusere og fordybe sig er ikke noget institutionerne er ved at flyde over af. I mange institutioner prioriterer man at bruge al arbejdstid med børnene, for hænderne er få og tiden kan føles knap. Derfor gælder det om at finde de revner og sprækker, hvor fortællearbejdet kan få liv og gives plads. Ingen pædagog kan udvikle pædagogikken alene. Og god pædagogik er et fælles ansvar og anliggende i institutionen.

Leder i projektet

”Min rolle er ikke bare at gå forrest, men også at give rum til det spor, vi sammen er med til at træde. For mig er det et godt alternativ til den lederrolle, hvor man bare videregiver, hvad de kloge har fundet ud af, der skal gøres”

! En institution lavede fortællerum i forlængelse af pædagogernes frokostpause. Hver 14. dag blev der afsat 45 min. hvor 5-6 pædagoger fra forskellige stuer skiftedes til at læse en medbragt fortælling, som kollegerne så var med i undersøgelse og udforskning af. På de dage var børnene på legepladsen i lidt længere tid.

I en anden institution gjorde man noget lignende, men her gav det mening at arbejde med én række fortællerum for pædagogerne i vuggestuegruppen og én for pædagogerne i børnehaven. Så her skiftedes man. Hver anden uge var der 45 min fortællerum i gruppen af vuggestuepædagoger, hver anden uge var det børnehavens tur.

I en tredje institution kunne fortællerum bedst placeres torsdag formiddag i sammenhæng med de stuemøder, som man i forvejen havde prioriteret. Her var altså en mødestruktur i forvejen, som kunne bruges. En pædagog fortæller: ”Det er megahårdt, når man ikke selv har møde. Man har travlt. Men man gør det gerne, for man ved at det er givet godt ud.”

Men man kan også:

- Lave en aftale med en anden institution om at skiftes til at låne en pædagog eller leder at fortælle til
- Fastsætte arbejde med fortællinger som et fast første punkt på personalemøder

Pædagog i projektet

” Det er godt at få fortællingerne skrevet ned. I starten kan det virke uoverskueligt! Hvad skal man fortælle? Er det godt nok? Er der kød på? Hvornår skal jeg få tid? Men når man først får begyndt, så kører det bare. Og det betyder noget, at fortællingerne ligger på skrift. Man kan bedre dvæle ved dem, ved ord og formuleringer. De fortællinger, vi har skrevet ned, får også et længere liv. Vi bliver ved med at vende tilbage til dem og referere til vores samtaler om dem” .

5 gode råd til at komme i gang med at fortælle

- 1 Fortæl om en situation hvor et barn har overrasket dig
- 2 Fortæl om en gang hvor du fik en situation, et barn, en relation, pædagogikken til at bevæge sig. Eller hvor det gik helt i stå...
- 3 Fortæl om et forløb med et barn, eller en relation mellem børn, der har flyttet sig/udviklet sig.
- 4 Fortæl om en episode, forløb, relation, hvor du synes, du sidder fast.
- 5 Fortæl om en gang en kollega har handlet overraskende – eller som du selv ville have gjort.

En fortælling er en god fortælling når:

Den åbner for samtaler om og overvejelser af god pædagogik

Den kan handle om succeser og sejre; situationer, der går galt og samspil, der går i stå; situationer, hvor man er i tvivl; situationer, hvor der ikke sker så meget

En fortælling er ikke god når:

Den lukker for samtaler og overvejelser af god pædagogik.

Den kan handle om kategoriseringer af børn eller forældre, om private fornemmelser eller absolutte sandheder. Pædagogerne i forskningsprojektet kalder sådanne fortællinger for ”sladder” og ”myter”.

God pædagogik i fokus

Pædagogers faglighed består i, at have forstand på at udøve god pædagogik. Det lyder enkelt, men det er det ikke.

Tag bare fortællingen på forrige side. Gustav, der lige har smidt bleen, skal lære selv at sørge for at komme på toilettet. Han har brug for pædagogens hjælp og støtte. Men han har også sin egen vilje og integritet. Han bestemmer selv, hvad han vil. Så for pædagogen er det ikke til at vide, hvad der skal til, for at Gustav og situationen kan bringes videre. Men handle, det må hun.

Måske traf pædagogen i fortællingen den rigtige beslutning – det melder historien ikke rigtig noget om. Men fortællingen inviterer os til at tænke med. Vi kan næsten ikke lade være med at overveje, hvad vi selv ville have gjort, og om det, der foregår, kan siges at være god pædagogik.

Når man har pædagogik som sin praksis, må man leve med, at spørgsmålet, om hvad der er god pædagogik, aldrig kan besvares en gang for alle, og at svaret sjældent er entydigt. Pædagogik foregår altid i konkrete situationer, med konkrete mennesker og hvor mange samtidige hensyn og værdier er i spil. Hvad der er god pædagogik i én situation, er det ikke nødvendigvis i en anden. Det er heller ikke sikkert, vi vil være helt enige om, hvad der er godt og vigtigt. Pædagogik er en praksis, der altid rummer valg og fortolkninger. Og det vil som regel være muligt at fortolke og handle anderledes og have gode grunde til det. Uden at det dog betyder, at alt er lige godt.

At pædagogik har denne åbne karakter, er af og til blevet forstået som mangel på retning, systematik og tydelighed. De seneste mange års bestræbelser på at professionalisere området har overvejende fokuseret på en stærkere styring og på at tilføre pædagogerne viden og systematik udefra. Forhåbningerne har været, at eksperter og forskning, metoder, koncepter, planer og skabeloner, kan skabe den systematik og det vidensgrundlag, der skal til for at højne kvaliteten i det pædagogiske arbejde. Og dermed også pædagogprofessionens status.

! Professionalisering kan også indebære, at pædagoger arbejder systematisk med at undersøge og evaluere i hverdagslivet. Der, hvor planerne ikke slår til; hvor de simpelthen ikke er formuleret, eller hvor det ikke giver mening at formulere dem. Men hvor væsentlige pædagogiske værdier skal balanceres og indfries.

Fortællingen om Gustav og hans pædagog er eksempel på, at hverdagens spontane samspil og handlinger har stor pædagogisk betydning. De vil aldrig kunne erstattes af nøje planlagte aktiviteter og interventioner.

Derfor har pædagoger også brug for et fagsprog, og for at arbejde med evaluering og faglig udvikling på en måde, der relaterer sig til hverdagslivet og dets mange valg. Pædagoger har brug for frihed til at kunne træffe valg, men også for retning, sådan at de kan orientere sig. Når pædagoger orienterer sig, kan de trække på en viden om god pædagogik og nogle grundlæggende pædagogiske værdier, som er lettere at kære sig om, når man er sig dem bevidst.

Jeg glemte Birger

” Det var forleden, hvor jeg havde ungerne med inde at synge og lave musik, og så havde jeg Birger med også, og lige pludselig, så brød han bare helt sammen og blev så ulykkelig, så ulykkelig. Og jeg prøvede at trøste ham, så godt jeg nu kunne, uden at han fik gribebrættet i hovedet, men der var jo en masse andre børn, og de stod der og ventede på at komme til at synge, så jeg fik ham hen på en bænk bag ved mig, og så oplevede jeg simpelthen at glemme ham! Jo, jeg glemte ham simpelthen! Han havde bare siddet dér lille mand, for sig selv. Jeg opdagede ham først igen, da vi skulle til at synge farvelsang. Jeg var simpelthen så optaget af de andre børn og af at synge med dem. Det har jeg sgu aldrig prøvet før! Men så hjalp jeg ham ud på badeværelset senere, og der snakkede jeg lidt med ham. Jeg sagde: ”hold nu op du blev godt nok ked af det, da vi skulle synge. Kunne du ikke lide det?” ”Jo,” sagde han, ”jeg savnede bare min mor!” Sådan helt... lille mand, så fik jeg det skidt. Han savnede sin mor, og så glemte jeg ham simpelthen...

Viden om god pædagogik – en retningsgivende viden

Fortællinger inviterer til samtaler om god pædagogik, men de bringer også viden i spil. Næmlig den viden om god pædagogik, som hjælper pædagoger til at vurdere situationer og træffe valg. Fortællinger kan altså bruges til at understøtte en praksis, hvor viden er central for professionsudøvelsen.

Pædagogen, der fortæller om musikaktiviteten, hvor hun glemte Birger, udtrykker vantro over, at hun i situationen mistede overblikket. Hun vurderer og evaluerer sine handlinger ud fra en viden om god pædagogik, en viden om og fornemmelse af, hvad der er taktfuldt og godt at gøre – og hvad der ikke er det.

Viden om god pædagogik er en særlig dimension af pædagogers vidensgrundlag. Det er viden om god pædagogik, der hjælper pædagoger med at vurdere, hvad det er for handlinger, der kan indfri væsentlige pædagogiske værdier. Det er en viden, der har som sit mål, at det gode bliver gjort, og den vil derfor altid udfolde sig konkret og situationelt. Men det er en viden, der giver handlinger og vurderinger retning.

! I filosofien beskriver man sådan en viden som praktisk klogskab. I den pædagogiske teori beskriver man den som pædagogisk takt: dét, at man kan handle taktfuldt, i respekt for situationen, den anden og de værdier, som man anser for pædagogisk betydningsfulde.

Viden om god pædagogik kommer sig af, at pædagogen er sig bekendt med sin praksis. Den viser sig hos pædagoger, der handler vidende og taktfuldt og er en

Om at fortælle

! Fortællinger er altid fortalt af nogen, af et levende, ♦ fortolkende og sansende menneske. Ingen pædagog kan se og forstå alt. Vi handler i sagens natur fra bestemte forståelser og perspektiver og ikke fra andre.

Fortællinger er aldrig neutrale og objektive. Det er derfor, de er gode at arbejde med, når man gerne vil kvalificere arbejdet med at sigte efter god pædagogik. For fortællinger baserer sig altid på fortællerens forestillinger om, hvad der er god pædagogik – og hvad der ikke er det - uanset hvor bevidste og velovervejede sådanne forestillinger er. Præcis ligesom pædagogers handlinger altid indebærer valg, der kan diskuteres. Fortællinger bringer pædagogikkens normative dimensioner i spil og gør undersøgelse og samtale mulig. Indfrier pædagogens valg og handlinger væsentlige pædagogiske værdier?

Pædagogiske fortællinger kan have mange former. De kan være lange eller korte; sansende og mærkende eller mere konstaterende. De kan være muntre og tilfredse; eftertænksomme og søgende; opgivende og sørgmodige eller triumferende og jublende. Blot har de dét til fælles, at de inviterer til samtale om og spørger til god pædagogik.

Det betyder, at man kan fortælle om næsten alt. Om samtaler med forældre. Om samspil mellem børn, som man har lagt mærke til og er optaget af. Om en kollegas samspil med børnene. Eller om handlinger og samspil, man selv har taget del i; valg og vurderinger, man selv har foretaget. Hverdagen, rutinerne og plan-

lagte aktiviteter kan være udgangspunkt for fortællinger, men man kan også fortælle om dét, der ikke er planlagt, og som kræver at pædagogen improviserer og hurtigt vurderer og træffer valg.

Man kan fortælle solstrålehistorier, fortællinger om leg, om glæde, om det, der er svært, om samspillet med børn, der har det svært eller med børn der trives og udvikler sig. Fortællinger kan strække sig over lange forløb og mange handlinger. Men de kan også handle om et splitsekund og i nedskrevet form fylde ganske få linjer. Intet er for småt, men intet for stort heller.

I projektet valgte nogle af institutionerne at fokusere på et særligt tema. Konflikter eller legepladsfortællinger. Man kan også fortælle om børn, der har det svært eller om bestemte børnegrupper, som er i gang med at skabe nye relationer. Så kan fortællinger give anledning til undersøgelser og samtaler om, hvordan pædagogikken har betydning for børnenes udvikling, trivsel og læring.

Pædagog i projektet

” Fortællinger har aldrig bare et tema, men en jungle af temaer, der vælter ud. Det er knaldhamrende godt!”

Du kan skrive din fortælling ned. I hånden, bag på en serviet, på din telefon. Du kan indtale den på din telefon. Eller bare fortælle. I første omgang gælder det om at komme i gang.

alt, hvad der foregår, har pædagogisk betydning. Erfaringerne fra VIS-projektet er, at pædagoger, der tager sig tid og rum til at arbejde med fortællinger, over tid kan opbygge en evalueringskultur, der giver mening. Fordi samtaler om fortællinger og god pædagogik giver plads til vurderinger og evalueringer, der tager udgangspunkt i pædagogernes egen praksis og viden om god pædagogik.

! ”Det er tydeligt, når vi sådan kommer rundt om fortællingerne. Hvor meget arbejdsglæde og stolthed ved egen praksis, der næres ved at fortælle og lytte”
Pædagog i projektet.

Arbejdet med at fortælle og udvikle god pædagogik gennem udveksling af praksisfortællinger er en form for faglig egenomsorg og bør være et centralt opmærksomhedsfelt i den faglige ledelse og udvikling.

En leder fortæller

”Det at dele fortællinger med hinanden betyder, at det bliver tydeligere og klarere hvad der er vigtigt for os, og hvordan det også kan udfolde sig på så utrolig mange måder. Uden at det betyder at anything goes. Mens vi er i gang med fortællingerne, så er vi i gang med at hugge nogle stier: Det bliver tydeligt, at vi kan gå den vej. Her er godt at gå. Og den vej”

En anden leder fortæller

”Det bliver også en måde at skabe noget mere ligeværdighed på, for det er ikke bare de velargumenterede, der fører ordet. Der snakkes om børnene på en anden måde, mere undersøgende. Og fortællingerne viser en faglighed som pædagogerne også selv bliver glade for. Sammen med fortællingerne kører der en refleksion, man får øje på det faglige, og hvad der er vigtigt i den faglighed.”

Leder i projektet

”Det er en måde at lave pædagogik på, der kommer nedefra. I stedet for at man som leder kommer og siger: ”Jeg vil gerne have at vi arbejder med det og det.” Det er noget med ejerskab. Denne her måde at arbejde på viser hvorfor det er vigtigt, at pædagoger har ejerskab over det, de laver.”

handlingsviden. Det er viden om, hvad man gør, når man står midt i noget, der kan flytte sig i alle retninger. Viden om god pædagogik er derfor også en levende viden i dobbelt forstand. Det er handlingsviden, knyttet til det uvisse i situationen, og det er viden, der er i bevægelse, i dialog med situationen, med fortiden og med nutiden, med andre der forstår anderledes, med fagbegreber og forskning, viden fra bøger, artikler, TV-udsendelser m.m.

! Pædagogisk takt og viden om god pædagogik er en central del af fagligheden, der kan lægges frem, diskuteres, evalueres og kultiveres. Det er ikke en mystisk og mærkelig egenskab ved den enkelte pædagog.

At pædagoger har en viden om god pædagogik, er ikke ensbetydende med, at der altid foregår god pædagogik eller at pædagogiske handlinger nødvendigvis lykkes. Nogle gange reagerer børnene helt modsat, end hvad man havde regnet med. Ønsker om fred og ro, eller om at resten af institutionens rytme og rutiner opretholdes, kan komme til at træde i forkøbet. Eller pædagogen kan blive så optaget af aktiviteten, hun har sat sig for, at hun kommer til at glemme et

barn, som i fortællingen om Birger. Men det er en forudsætning for kvaliteten af det pædagogiske arbejde, at pædagogen – alene og i sit personalefællesskab – arbejder med systematisk at undersøge og overveje, hvordan det går med at udøve en praksis, der indfrier væsentlige pædagogiske værdier.

Pædagogers retningsgivende viden – en form for kompas

Selvom god pædagogik ikke er en entydig størrelse, er der faktisk noget, pædagoger vil betegne som pædagogisk og noget, der ikke er det. Pædagoger har nogle meget klare kriterier for god pædagogik.

På baggrund af de over 200 fortællinger, vi har undersøgt sammen med pædagoger og deres ledere, kan vi ligefrem pege på, at pædagoger har en form for vejviser. Et kompas, der anviser væsentlige pædagogiske værdier og derfor også giver retning, når der skal handles, når der skal træffes valg, og når der skal evalueres. Det er et komplekst og meget raffineret kompas. Hvor et almindeligt kompas har én kompasnål, der hele tiden trækker mod jordens magnetfelt, mod nord, har pædagogernes kompas flere magnetfelter.

! Der er to grundværdier – man kan også kalde dem ♦ pædagogiske grundfortællinger – som fungerer som retningsgivende magnetfelter i det pædagogiske kompas.

Den ene grundfortælling og værdi, der udgør en pol i kompasset, er en viden om, at barnet er unikt, og at barnets særlighed skal respekteres og anerkendes, men også bevæges, fordi den nogle gange kan komme til at stå i vejen for barnet selv.

Den anden grundfortælling og værdi, er en viden om, at fællesskabet har betydning, og at det er en central pædagogisk opgave at hjælpe barnet til at finde sin vej i et fællesskab af frie, selvstændige borgere.

Når pædagoger fortæller, når de overvejer og evaluerer deres handlinger, orienterer de sig i forhold til disse værdier eller grundfortællinger. Ikke sådan at forstå, at de vælger den ene eller den anden. Det er snarere

sådan, at pædagogerne er optagede af at balancere dem i deres søgen efter god pædagogik. Ofte handler pædagogiske fortællinger om det drama, der udfolder sig, når pædagoger bestræber sig på at balancere dem, og spændt følger med i hvordan det går.

! Når pædagoger fortæller, bruger de et hverdags- ♦ sprog, men hverdags sproget er ikke tilfældigt. Tværtimod afslører sproget, at der er kontinuitet i de pædagogiske værdier.

Der er intet mystisk over, at det er sådan. På baggrund af pædagogers erfaringsbaserede viden om at gøre det gode, gennem samtaler med hinanden og med bøger og fagbegreber, kommer hverdags sproget til at bære pædagogers faglige forståelser af det gode med sig. Fx italesættes børn konsekvent som aktører i pædagogiske fortællinger. Børn ER unikke, når pædagoger fortæller. Små, selvstændige mennesker med egne meninger og med gode grunde til at handle, som de gør. Når pædagoger bruger formuleringer som "Oskar er ved at folde sig ud", fremstilles Oskar som et aktivt, handlende væsen med egne initiativer og oplevelser. Eller når de fortæller "Vi sidder lige så stille og trækker vejret sammen", kommunikeres en viden og værdi om barnet som et væsen, der er forskelligt fra, men også afhængig af pædagogen.

Der er altså intet subjektivt i det pædagogiske kompas og de pædagogiske grundfortællinger. De har rod i faget og i traditionen. I de værdier og den viden, som har historiske rødder i den danske børnehavepædagogiske tradition. Vi skal i det følgende uddybe de to grundfortællinger og det pædagogiske kompas.

En farlig leg

” Pædagogen Mads ser, at en gruppe børn finder en stor plade som de stiller på skrå op ad noget ude op legepladsen. Og så begynder de at rutsje. Én af børnene finder ud af, at det er sjovt at tage en mælkekasse og så rutsje med den. De andre børn prøver også med mælkekasser. Nogle af børnene finder ud af, når de står deroppe og kigger ned, at det tør de ikke helt, så finder de på at lade mælkekassen glide efter sig, i stedet for at sidde i den. Jeg opdager, hvor gode, de er, til at mærke efter deres grænser, inden de prøver af. Jeg vælger ikke at blande mig. Ikke at stoppe legen. Jeg står der bare hvis nu nogen skubber. Men de styrer det selv. Fordi de kan.

Efterfølgende samtaler pædagogerne om fortællingen

Heidi fortæller, at hun har set legen. Men hun kendte ikke til Mads' vurderinger før han fortalte det. Det var godt, siger hun, at hun ikke stoppede legen. Og det er vigtigt at udveksle de her fortællinger, så vi kan komme tættere på hinandens pædagogiske overvejelser. Det er godt at dele pædagogiske overvejelser, så man ikke kommer til at stå alene og kan føle sig ensom.

Pædagog i projektet

» Ting er ikke altid ideelle. Hver eneste fortælling kan anspore til en diskussion om pædagogik og de relationer, vi sammen skaber og tager del i. De er en diskussion værd – alle sammen.

pædagogik, får man udvidet repertoiret, flere muligheder for at fortolke, forstå og handle. Man får flere strenge at spille på. Det kan også være, at man finder ud af, at de rammer man arbejder under; de rutiner som har etableret sig i institutionens hverdagsliv; eller de aktiviteter man har udtænkt, arbejder imod de værdier, som hører god pædagogik til. Og at de skal justeres.

For en profession er det afgørende, at den baserer sin praksis på viden og en vis systematik. At man vedvarende diskuterer og vurderer, hvordan og hvorvidt man lever op til den samfundsopgave, man er betroet.

Pædagogik handler om at hjælpe og støtte børn og unge med at finde sig en vej i livet, i samfundet og i verden. Mange af de mål, der er formuleret i Dagtilbud-sloven handler om, at det pædagogiske arbejde skal bidrage med at udvikle selvstændige mennesker, der kan indgå i et demokratisk samfund og tage ansvar for sig selv, de fællesskaber og den verden de lever i.

Det er mål, der sigter på barnets måder at være i verden på, i relationen mellem sig selv og sin omverden. Man kan kalde det dannelsesmål eller livsmål. Sådanne mål er svære at måle. Hvordan måler man eksempelvis, at et barn er ved at blive selvstændigt? Det hænger

sammen med at målene er idealer og værdier, noget vi som samfund ser som efterstræbelsesværdigt, uden at det nødvendigvis er til at definere, hvordan det selvstændige barn ser ud.

Fortællinger kan indfange samspillet i hverdagslivet og muliggøre evalueringer af, hvordan det går med at støtte barnet eller den unge med at finde sin vej i verden. En institution, der arbejder med fortællinger, udvikler derfor også viden om og sans for, hvad der er væsentlige pædagogiske værdier. Den viden giver retning, når pædagoger handler og træffer valg. Pædagoger, der arbejder undersøgende med fortællinger og søger efter, hvad god pædagogik er og kan være, arbejder derfor også vidensbaseret. Fortællinger bringer viden i spil, som støtter pædagoger i at vurdere og drage omsorg for deres faglige praksis. Repertoiret udvides, og de kan bedre orientere sig i deres praksis.

! Pædagoger, der deltager i en fortællende evalueringskultur lærer af handlinger og valg. Også dem, de ikke var i stand til at udøve.

At arbejde med fortællinger er at arbejde med evaluering og professionsudvikling på en måde, der peger fremad og virker kvalificerende på det hverdagsliv, hvor

Grundfortællingen om det unikke barn

Grundfortællingen om det unikke barn er fortællingen om, hvordan det er betydningsfuldt at se, forstå og anerkende det enkelte barn og dets oplevelsesverden, børns perspektiver. Pædagogerne taler for eksempel om, at det er vigtigt at "se" og "møde" det enkelte barn, at forstå dem som unikke væsener med egen personlighed og tilgang til verden. Fortællingen "Jeg glemte Birger" er en af mange fortællinger, som formidler netop denne værdi, som en overordentlig betydningsfuld fordring, pædagogen ikke kan og må se bort fra. Pædagogen vurderer sine egne handlinger med grundfortællingen om det unikke barn som kriterium, men hun viser også, med fortællingen, at grundfortællingen om det unikke barn er en værdi, man ikke altid kan indfri. Man må leve med, at det ikke altid lykkes, simpelthen fordi det er vanskeligt. Men det gør ikke værdien mindre væsentlig og efterstræbelsesværdig.

Når pædagoger taler om at "se" eller "møde" eller "glemme" det enkelte barn, taler de i hverdagsprog. Men det hverdagsprog, som pædagoger fortæller med, må samtidig forstås som en væsentlig del af det pædagogiske fagsprog. Det er med fortællingers hverdagsprog, pædagogerne kan vise og overlevere en viden om, at det er betydningsfuldt at møde og få øje på ethvert barns unikke væren i verden, deres særlige dagsform. Som i fortællingerne her:

Godmorgenpædagogik

» Når pædagogen Mette kommer om morgenen – i dag var det samtidig med at bussen skulle til at køre – så går hun rundt i bussen, til alle børnene og siger godmorgen. "Godmorgen Emma. Og godmorgen til dig også Rasmus". Alle børnene bliver lige set i øjnene og lige: "hov var der noget med at du skulle lege med Karoline i går?"

Det jo lyder af ingenting, hvis man skal fortælle det, men det er jo sådan noget vi gør meget meget bevidst. For os er det sådan et rum, hvor vi tvinges til at tænke os i forhold til det konkrete barn, til at stille ind på: hvem er du og hvad fylder hos dig i dag. Det er en måde at få børnene ind i kredsen på. Det er en måde at tage alvorligt og lytte til at børnene har noget på hjerte

En fortælling om Liva og om at regne baglæns

» "Hvor mange børn er vi i dag, Liva? Vi plejer at være 21, men der er 3 syge". Liva kan godt regne, og nu begynder hun at tælle baglæns på sine fingre: "21, 20 ... og så kan jeg ikke huske mere, men det er vi": Der ville ikke være en fortælling, hvis ikke det var Liva, siger Lotte (pædagog). "For så ville jeg slet ikke have spurgt som jeg gjorde – eller husket situationen". Det er lige præcis denne her pige, der gør det til en fortælling.

Fortællingen om det unikke barn har dybe rødder i pædagogers faglige historie. Den har været fortalt længe før den blev til begreber om børneperspektiver og anerkendelse. Den blev fortalt af børnehavepædagogikkens pionerer, da de bragte reformpædagogikkens idéer til Danmark. Den blev formuleret som et spørgsmål om at 'lægge mærke til ethvert barns Ejendommeligheder' (Bagger, 1891) og lade disse indgå i de pædagogiske overvejelser.

! ”Opdrageren maa være en god laggtager, der lægger mærke til hvert barns Ejendommeligheder. Den behandling, der passer på det ene Barn, vil måske paavirke et andet mindre heldigt” (Bagger, 1891 s. 111)

Fortællingen om det unikke barn er en pædagogisk grundfortælling. Et lille drama, der handler om, at pædagoger spændte følger det enkelte barn, mens ”det folder sig ud”, danner sig gennem sine sammenstød med verden, og pædagogerne lærer det at kende som barn, der er helt sit eget. Når pædagoger fortæller, til lægger de det værdi og betydning, at pædagogikken respekterer barnets ejendommeligheder. Men mange af pædagogernes fortællinger handler også om, at barnets ejendommeligheder må bevæges, når de kommer til at stå i vejen for barnet selv, dets handle- rum og frihed. Som i fortællingerne her:

At tale om det svære

” Niels reagerer ofte med gråd i stemmen, hvis noget går ham imod, eksempelvis hvis han ikke kan lukke sin bryststrop på rygsækken.

Jeg tager en lille snak med ham en dag, vi går ved siden af hinanden. Jeg siger, at det er en god ide at øve sig i at bede om hjælp, uden at blive ked af det, for det er helt ok at have brug for hjælp. Han kigger op på mig, og jeg siger, at jeg nok skal hjælpe ham med at huske det – han smiler ned i jorden. Over de næste dage minder jeg ham om det et par gange, og jeg kan se at han tænker over det, laver sin stemme ”almindelig”, når jeg siger, at han skal prøve om han kan sige det uden at blive ked af det.

De sidste 2 dage har han spurgt, helt almindeligt, om jeg vil hjælpe ham, og jeg har gjort ham opmærksom på, at han nu har øvet sig og er blevet rigtig god til at spørge om hjælp uden at blive ked af det. Han ser glad ud, når jeg siger det.

Fortællinger kultiverer god pædagogik

Pædagogisk arbejde foregår hele tiden. Derfor foregår der også masser af pædagogiske handlinger, som ikke nødvendigvis får den store opmærksomhed.

! Hverdagslivets handlinger har brug for fortællinger for at blive kendt og anerkendt, men også for at pædagogikken bliver mulig at diskutere og undersøge. Bliver der taget vare på væsentlige pædagogiske værdier?

Det er svært at læse eller høre en fortælling uden at blive berørt. Som lytter eller læser mærker man, man føler og tænker med. Hvad var det for en situation? Hvad er på færde for barnet i situationen? Hvad var det i grunden, pædagogen gjorde og hvorfor? Hvorfor vil den anden pædagog i fortællingen om Rasmus have, at han selv skal gå. Hvad skete der så efterfølgende? Og senere endnu? Hvordan var handlingen pædagogisk – og hvordan var den det måske ikke? Ville jeg også have gjort sådan?

! Viden om god pædagogik sættes i spil, når pædagoger fortæller om deres praksis til andre pædagoger, der – som i denne fortælling – måske ville handle anderledes.

Det hænger sammen med, at enhver fortælling har en morale, der inviterer os til at overveje, hvad der er rigtigt og forkert, godt og ondt; hvad vi kan have sympatier og antipatier for. Men samtidig er fortællinger åbne for fortolkning. Derfor inviterer de til samtale.

Når pædagoger fortæller og lytter, er det altid med nogle særlige forståelser af god pædagogik. Nogle

forståelser kan være tilegnet gennem uddannelsen, men forestillinger om god pædagogik kommer også af, at man ser kolleger i spil og selv gør sig nogle erfaringer i samspil med børnene i institutionens hverdagsliv. Sådanne forestillinger kan være gode og rimelige. Man kan være nøje bevidst om dem, og de kan være gennemdiskuterede i personalegruppen. Men forestillinger om god pædagogik kan også sætte sig som rygmarvsreaktioner. Som sandheder og handlemåder, der ikke diskuteres, selvom de måske ikke passer i alle situationer og overfor alle børn. De kan basere sig på intuition eller mavefornemmelser, for intuition kan en pædagog ikke undvære. Men det gør ikke pr. automatik handlingerne gyldige, sande eller rimelige.

! Selvom der ikke er entydige svar at få, stiller fortællinger spørgsmål.

En institution, der kærer sig om god pædagogik, understøtter en vedvarende samtale om god pædagogik. Når man går i dialog med en fortælling, kommer man også i dialog med de forestillinger om god pædagogik, man selv har. Måske finder man ud af at andre forståelser, andre valg og vurderinger faktisk kan være meningsfulde og rimelige. Måske finder man ud af, at ens egne forestillinger faktisk kan bevæge sig. At de ikke er urokkelige.

At fortælle og lytte til andres fortællinger er i sig selv kvalificerende. Ved at høre hvordan andre har handlet, lytte til overvejelser – hos sig selv og hos andre – om hvordan man også kunne handle med sigte på god

Rutsjebanen

” Vi sidder nogle stykker omkring rutsjebanen med en spand. Gitte står lidt derfra med Rasmus (som har cerebral parese). Han er i gang med at fortælle Gitte, at han har en rutsjebane derhjemme. Gitte opfordrer ham til at prøve vores, for han kan godt lide at rutsje. Han siger nej, men går alligevel lidt derover af.

”Du kan godt selv gå Rasmus”, siger Gitte. Han bevæger sig lidt igen og kommer hen til mig

og får mig i hånden.

”Nå, så fik du fat i én”, siger Gitte.

Nu var han jo nået ud i sandet, og det var svært.

”Skal du ikke prøve en tur?”

Han både vil og vil ikke. Han tør måske ikke helt. Jeg viser ham, hvordan han skal holde fast og vende sig.

”Og så skal jeg nok stå og tage imod.”

Jeg viser ham, hvordan han kommer op. Og så ender det med, jeg holder ham i hånden hele vejen ned.

Og da han kommer ned, siger jeg:

”Skal du prøve igen?”

Men nej, det skulle han ikke. Det var det.

Det var en lang proces. Men han fik en tur.

Kælkebakken

” Veronica har det lidt svært. Hun er meget fokuseret på at fejle noget og trives ikke super. Hun står lidt forsagt eller trykket og kigger på, at de andre kælker.

”Veronica, skal vi to ikke tage en tur?” spørger jeg.

Hun er modig, og vi suser ned. Over stien og et godt stykke over den anden side.

Jeg sidder helt stille og holder om hende. Vender hende om og ser hende ind i øjnene. ” Veronica – vi slog rekorden!” Veronica ser først lidt forvirret ud – så overrasket. Jeg gentager: ”Vi slog rekorden – der er INGEN, der er kommet så langt som os!!” ”Wow” siger hun og smile-stråler ”Kan vi prøve igen?”

Vi prøver igen – ingen ny rekord. Men da vi en time senere står af bussen, og mor står og venter, er det ikke en lidt mor-betuttet pige, der kommer ud, men en Veronica fuld af gnist og glæde, der råber: ”Mor mor! Vi slog rekorden!”

Grundfortællingen om det forpligtende fællesskab

Den anden pol i det pædagogiske kompas, er fortællingen om det forpligtende fællesskab, som en væsentlig pædagogisk værdi. Lige så vel som børn i langt de fleste af pædagogernes fortællinger fremstilles som subjekter, der skal respekteres og komme til syne, med hver sin ejendommelighed, rummer fortællingerne et spændingsmoment, der kommer af, at pædagogerne ser det som en grundopgave at støtte disse subjekter i at interagere med og deltage i forpligtende fællesskaber. Også fortællingen om det forpligtende fællesskab fortælles med et hverdagsprog, der har historiske betydningslag. Dét, der med de reformpædagogiske pionerer blev formuleret som et spørgsmål om at 'udvikle viljen' ved at 'arbejde med børns venskaber', formulerer pædagogerne i dag sådan, at det handler om at blive social. Pædagogerne taler for eksempel om hvordan de kan hjælpe børn, der ofte kommer i konflikter, ved at "finde måder at blødgøre sindet lidt", fordi både "hans integritet skal værnes om, men det skal gruppens også."

Pædagoger er, når de fortæller om deres praksis, optagede af børnenes fællesskaber og måder at indgå i dem på. Forskningsprojektet viser, at pædagoger ser det som deres opgave ikke blot at understøtte det enkelte barns trivsel, udvikling og læring, men også at understøtte de fællesskaber, børnene indgår i. Der ligger en dimension her i pædagogernes fortællinger, der handler om at bidrage til at danne et samfund af frie individer, som forpligter sig på, samtaler med og udviser hensyn til hinanden. Når pædagogerne er på

sporet af god pædagogik, forstår og fortolker de altså daginstitutionspædagogikken som en dannelses- og samfundsopgave.

! Når pædagoger fortæller om god pædagogik, fortolker de daginstitutionspædagogikken som et projekt, der sigter på at opdrage børnene til borgere, der kan deltage i et demokratisk samfund, hvor samtale og respekt for den anden er bærende værdier. Mange af pædagogernes fortællinger handler således om, hvordan pædagogerne arbejder med at støtte barnet i selv at blive i stand til tage vare på sine venskaber og relationer:

"Jeg gentager aftalen, appellerer til hvad det betyder for Stine og for deres kammeratskab. At hun ikke gider lege med ham, hvis han ikke overholder reglen i legen". Citat fra en pædagogs fortælling

Pædagogernes fortællinger rummer viden om, hvordan pædagoger finder veje til ethvert unikt barn og støtter dette barns møde med verden. Uanset hvilke 'Ejendommeligheder' et barn har, skal han rustes til verden.

Mahers boble

” Maher skal nogle gange sidde på skødet af mig og finde ro og tryghed. Han vil gerne sidde med ansigtet ind mod min mave, så kan være i sin lille, trygge boble. Sådan sætter han sig normalt af sig selv. Men jeg vender ham lige så stille om, så han sidder udad. Mod verden. Maher har brug for sin boble. Som autist er det svært for ham at være i verden hele tiden. Men vi skal hjælpe ham til selv at regulere og komme ind og ud af boblen uden at føle sig utryk. Maher har også en bamseklud. Den kan nogle gange være en vej ind i 'boblen'. Der hvor han kan få lov at gå lidt ind i sig selv. Det er en balance. Maher skal have støtte til at balancere mellem sin boble og sit samvær med resten af verden.